

Ty děti nejsou vůbec hloupé

ROZHOVOR Netřeba lomit rukama nad propadem českých žáků na mezinárodních žebříčkách, myslí si David Souček z Kalibra

RADKA KVAČKOVÁ

Blíží se konec školního roku, v rodinách se řeší, jaké známky děti přinesou a jaký to bude mít vliv na jejich budoucnost. Málokdo si ale klade otázku, co si žáci ze školy odnesou kromě toho vysvědčení. David Souček je v tomto směru výjimka. Už léta se zabývá zjišťováním výsledků vzdělávání a letos se svými spolupracovníky z projektu Kalibro provedl na stovce základních škol šetření, které mělo odpovědět na otázku, jestli je pravda, co slyšíme často: že totiž dnešní děti umějí méně, než uměly děti dřív. Stačilo zadat stejné testy, které řešili před dvaceti lety žáci o generaci starší, a pečlivě vyhodnotit a analyzovat výsledky.

LN K čemu jste došli?

Zaměřili jsme se na žáky opouštějící základní školu a zjistili jsme především to, že si v hlavních předmětech odnášejí minimálně totéž, co jejich předchůdci před dvaceti lety. V angličtině se dokonce výrazně zlepšili.

LN To ale nepotvrzuje často citované mezinárodní šetření PISA, které, pokud vím, respektujete i vy.

Šetření PISA samozřejmě respektujeme. Je nám blízké svým zaměřením a používáme dokonce velmi podobné typy úloh, ale tady jde o něco jiného. PISA srovnává Česko se světem. My srovnáváme uvnitř Česka školy v čase. A jde o srovnání unikátní. Vzali jsme přesně stejné úlohy jako před dvaceti lety a zadali je na stejné stovce škol za stejných podmínek jako tenkrát. Školy navíc nevěděly, že se jedná o opakování, takže na to žáky nemohly připravovat.

LN Jak si tedy vysvětlujete, že v matematice a přírodních vědách v testování PISA klesli v mezinárodním srovnání naši žáci z horních příček k průměru, v čtenářské gramotnosti dokonce pod průměr?

Příčin může být řada. Jednotlivá kola šetření PISA, která se konají vždycky po třech letech, bývají zaměřena pokaždé trochu jinak. Mírně se mění i typy úloh. Jedné zemi vyhovují takové změny méně, jiné více, vyvíjejí se i vzdělávací metody a některé země se díky jejich užití prostě zlepšily. Takže to zlepšení či zhoršení našich dětí, o kterém se potom hodně mluví, je třeba brát jako srovnání vůči ostatním, ale ne jako úplně přesné srovnání v čase.

LN Testy Kalibro nejsou plošné. Kolik žáků prošlo za těch dvacet let vašim testováním?

Máme data (samozřejmě anonymní) o výsledcích vzdělávání zhruba 3,5 milionu žáků a studentů. U základních škol tedy můžeme docela podrobně a spolehlivě porovnávat na konci třetího, pátého, sedmého a devátého ročníku, jak se znalosti a dovednosti žáků vyvíjely.

LN Říkáte, že se žáci nezhoršili, spíš naopak. Všichni?

Jedním ze zajímavých zjištění je, že letos děti získávaly body za trochu jiné věci než před dvaceti lety. Pozoruhodný výsledek přineslo i porovnání výsledků podle pohlaví. To, že dívky jsou lepší v jazycích a chlapci v matematice, nepřekvapuje, protože tak tomu je obvykle a nejen u našich testů. Teď se ale ukazuje, že chlapci postupně dohánějí dívky v angličtině.

LN Tušíte, čím to je?

Zdá se, že významnou roli tu hrají měnící se požadavky okolního světa. Chlapci víc využívají po-

První. Když jsme s testováním začínali, byli jsme na vzdělávacím trhu sami, říká David Souček. FOTO MAFRA - MICHAL ŠULA

čítače. Tam angličtinu potřebují. Zatímco dívky spíš chatují mezi sebou, chlapci často navazují při hrách a projektech kontakty s partnery v různých zemích. Dívky vždycky lépe zvládaly gramatiku, ale chlapci to nahrazují komunikačními schopnostmi.

LN Vy, tím nemyslím vás osobně, ale zejména další ze zakladatelů Kalibra, kritizujete státní Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání neboli Cermat. V čem se liší vaše testy od těch jejich?

Především v tom, že naším hlavním cílem je poskytovat pomocí testů školám, žákům a rodičům zpětnou vazbu. Kdo o ni nestojí, nemusí se našeho testování účastnit. Cermat má naproti tomu odbyt zajištěn. Jeho aktivit se musí žáci a studenti účastnit povinně a hlavním cílem není zpětná vazba, ale verdikt „prošel“ nebo „neprošel“. Jde o takzvané „high stakes“ testy, tedy takové, kde jde z hlediska žáka o hodně. Jeho neúspěch znamená vážnou komplikaci v cestě za vyšším stupněm vzdělávání. Cermat má tedy v ruce nesmírně silný nástroj, který zásadním způsobem formuje či spíše deformuje celý vzdělávací systém.

LN V jakém směru?

Kombinace plošného nasazení a povinné účasti ve školském systému fixuje to, co si autoři testových úloh myslí, že by žáci měli umět. Co když se ale mylí a děti by se měly učit něco jiného? Pokud Cermat ztíží z roku na rok například testy z češtiny, tak to zasažná třeba i několik tisíc dětí, které kvůli tomu neudělají maturitu nebo přijímačky. Ale ještě důležitější je, že to má zásadní dopad na to, co a jak se na školách bude

Výsledky z mezinárodního testování nemusí nutně znamenat, že se naše děti za poslední léta skutečně zhoršily

“

učit, na co budou učitelé klást důraz a k čemu je nejspíš budou tlačit i rodiče. „Vykašlete se na nové metody, projektovou výuku, pěstování kreativity a prezentaci vlastního názoru – hlavně trénujte na testy, ať v nich děti uspějí a dostanou se dál na školu.“ Popravdě řečeno, on ten Cermat za to vlastně tak docela nemůže, protože už při svém vzniku dostal takové zadání. Když už ale tu moc má, měl by každou úlohu, kterou zařadí do katalogu požadavků nebo do testů vážit na lékárnických vahách.

LN To vy nemusíte?

My říkáme školám, v čem jsou silné a v čem slabé stránky jejich žáků, jak si stojí v porovnání s jinými, samozřejmě anonymními účastníky testování. Jak s tím naším sdělením učitelé naloží, je jejich věc. Rozhodně tím žádné dítě necechujeme, neříkáme: ten se hodí pro další studium, ten ne. Naše testování je v tomto směru bezpečné. Přesto jednotlivé úlohy dlouho posuzujeme, ověřujeme a zkoušíme na vzorcích dětí, abychom bezpečně věděli, jak fungují, než je nasadíme do ostrých tes-

tů. Je to dlouhodobý proces – některé úlohy, na kterých pracujeme teď, se v testech objeví třeba až za dva roky.

LN Faktem je, že Cermat je pod silnou kritikou i veřejnosti. Když si lidé čtou úlohy z přijímacích, každou chvíli se pohoršují – tohle by nevypočítal ani dospělý... Vy jste teď ale zveřejnili několik úloh pro devátáky a musím říct, že s některými jsme měli v redakci problém. A to jsme sami vysokoškoláci. Mám na mysli třeba to hledání a počítání souvětí.

V zásadě se dá diskutovat o podobě i vhodnosti zařazení každé úlohy v jakémkoli testu. My jsme do letošního šetření devátáků opravdu zařadili některé úlohy hlavně proto, že byly v testech už před dvaceti lety a srovnání by bez nich nebylo úplné. Zásadní však je, že naše testy nemají pro žáky fatální účinek. Úloha na určení počtu souvětí, kterou jste zmínila, by asi dnes našim interním „výběrovým řízením“ neprošla, ale ne proto, že by byla nejednoznačná či příliš těžká (věřím, že jazykovědci by neměli námítky), ale proto, že vlastně není moc zajímavá. A my se snažíme čím dál tím víc zařazovat do testů úlohy, které budou inspirovat, vybitet k diskusi a tvůrčím aktivitám. Kdybychom dělali testy pro přijímačky či maturity, museli bychom na takové úlohy samozřejmě rezignovat, protože tam jsou klíčové úplně jiné vlastnosti, zejména jednoznačnost a soulad s aktuálními vzdělávacími programy. A to je také důvod, proč jsme do tohoto typu testování nikdy nešli a nepůjdeme, i když by to byl určitě dobrý byznys.

LN Je o testy Kalibro zájem?

David Souček (50)

■ Vystudoval **teoretickou matematiku** na Matematicko-fyzikální fakultě Univerzity Karlovy.

■ V první polovině devadesátých let pracoval jako externista pro **ministerstvo školství** na rozpočtových pravidlech a pro Parlament ČR na školské legislativě.

■ V roce 1994 se stal **spoluzakladatelem projektu Kalibro**, dnes řídí společnost Kalibro Projekt, která se zabývá zjišťováním výsledků vzdělávání.

Když jsme v roce 1994 začínali, byli jsme na vzdělávacím trhu sami a po našich testech sahalo všichni, kdo cítili potřebu srovnat se s ostatními. Pak na trh postupně vstoupily další subjekty a důrazem na odlišné zaměření testů se s námi o zákaznky podělily. U nás se časem soustředili klienti, kterým jde vyloženě o tu zpětnou vazbu, kterou využijí při výuce. Vlastně bychom mohli říct, že máme čím dál zajímavější zákaznky. Naším cílem je, aby to testování teprve začalo. Aby s výsledky na úrovni školy, třídy i dětí, mohli a chtěli učitelé dál pracovat.

LN Do společnosti Kalibro vstoupilo nedávno Nakladatelství Fraus, že?

Ano, s Nakladatelstvím Fraus jsme spolupracovali už v minulosti a vloni tato spolupráce vyústila v převzetí padesátiprocentního vlastnictví naší společností. To je podíl, který nám dovoluje, abychom si zachovali nezbytnou nezávislost a současně provázali vývoj a nabídku našich produktů se zázemím renomovaného nakladatelství v oblasti vzdělávání. Budoucnost na vzdělávacím trhu podle nás patří subjektům, které budou schopny nabízet školám a učitelům komplexní podporu pomocí vzájemně provázaných produktů a pružně ji měnit podle toho, jak se vyvíjí svět kolem.

LN Můžete být konkrétnější?

My máme obsáhlou a unikátní databázi anonymizovaných výsledků vzdělávání, kterou nakladatelství může využít při vývoji nových učebnic. Zvláště těch elektronických, jež umožňují ve srovnání s klasickými učebnicemi velmi rychlou aktualizaci. Například tak, že v učebnicích posílí ty partie, které podle testů děti špatně chápou, a zaslouží si proto větší důraz či rozšíření.

LN Rozšíření? Nebude to znamenat, že budou učebnice stále podrobnější? České učebnice, včetně těch od Frause, bývají podrobné až příliš. Děti jsou v jednotlivých kapitolách zavalené množstvím pojmů, které jim často nic neříkají.

My jsme ještě ze školy zvyklí, že se učebnice vždycky probrala od A do Z celá a že se po dlouhá léta neměnila. To bude v budoucnosti čím dál tím méně možné, protože poznatky a souvislosti stále přibývá a svět se vyvíjí velmi rychle. Učitelé si budou muset

zvyknout na to, že konkrétní učebnice neproberou celou, že s žáky neprojdou všechny odbočky a příklady, že si z nich vyberou to, co je právě aktuální nebo zajímavé. Jeden z našich cílů je proto pomoci Nakladatelství Fraus vybrat z potenciálního obsahu dané učebnice to důležité a nadčasové a naopak omezit objem toho, co pro rozvoj dětí a jejich poznání tolik podstatné není.

LN Vraťme se teď k té zásadní otázce: Co vlastně dnes umí dítě, které končí základní školu? Nebo co by mělo umět kromě čtení, psaní a násobilky?

Kladná odpověď na otázku, zda děti opouštějící základní školu umí alespoň to co před dvaceti lety, neznámá, že máme být spokojeni s tím, jak a co se ve školách učí. Otázka je, jestli by neměly umět něco trochu či úplně jiného. Ony ve skutečnosti umí. Dovedou například používat různé technologie a informační zdroje, o kterých jsme před dvaceti lety neměli ponětí ani my dospělí. Škola k tomu přispěla, ale děti se toho hodně naučily i mimo ni, systémem pokus-omyl, jeden od druhého. Jedním slovem přirozeně.

LN Není to nakonec tak, že ty skutečně důležité věci se děti naučí mimo školu?

Některé asi ano. Škola ale samozřejmě pro děti stále dělá mnoho důležitých věcí. A mění se. Třeba výuka angličtiny se za těch dvacet let určitě zlepšila, školy se snaží zaměstnávat rodilé mluvčí, občas s žáky třeba i vyjet do Anglie a podobně. Ale právě třeba z toho výrazného zlepšení chlapců v angličtině ve srovnání s dívkami je vidět, že podíl mimoškolního vzdělávání je výrazný. Protože ve škole se učí obě pohlaví stejně. Podobně to bude asi i u výuky výpočetní techniky. To je něco, co škola jen načne, ale dál už hraje roli motivace. Jakmile se to dítě přihlásí do nějaké skupiny lidí, které zajímá stejná věc, rázem jde nahoru, škola neškola.

LN Víte, co dělá žákům největší potíže? Je to práce s textem, nebo třeba abstrakce?

My poznáme třeba to, jestli dokážou v textu podle významu a účinku najít, případně obměnit určitý výraz. Ano, takové věci umějí v průměru lépe než před dvaceti lety. Pokud jde o samotné vytváření textů, ještě nemáme dost dat, abychom se k tomu mohli kvalifikovaně vyjádřit. Zda děti opouštějící základní školu umí alespoň to co před dvaceti lety. Navíc nejsou v tomto ohledu jasná kritéria. Pokud jde o matematiku, schopnost abstrakce se u jednotlivců liší a ne všichni jsou schopni dojít stejně daleko. Třeba práce s proměnnými, laicky řečeno „uvažování a počítání s písmeny namísto čísel“, je něco, co dělalo v matematice potíže vždycky. Myslím ale, že řada dětí i dospělých by při vhodných výukových postupech mohla dojít dál.

LN Není to tím, že se abstraktní myšlení vyvíjí později, než si škola myslí?

Faktkem je, že s některými tématy se začíná příliš brzo. A nejen v matematice, ale třeba i v češtině. Viz analýza vět.

inzerce

2. kolo přijímacího řízení pro akademický rok 2016–17

vpisuje děkan **Fakulty stavební Vysokého učení technického v Brně do bakalářských studijních programů:**

Stavební inženýrství (4-letý program v prezenční a kombinované formě studia),

Civil Engineering (4-letý program v prezenční formě studia),

Geodézie a kartografie (3-letý program v prezenční a kombinované formě studia),

Městské inženýrství (4-letý program v prezenční formě studia).

Termín pro podávání přihlášek je 15. 7. 2016.

Podrobné informace na www.stavarnabrno.cz